

РЕЦЕПЦІЯ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В СУЧАСНИХ ПОДІЯХ НА МАЙДАНІ

Світлана ФОРМАНОВА

*Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
кафедра української філології,
вул. Старопортофранківська, 26, 65001 Одеса,
Україна,
тел.: (048) 718 57 23*

У статті здійснюється рецепція Тараса Шевченка у порівнянні з подіями в сучасній Україні, наголошується на актуальності пророцтв митця, проводяться паралелі між подіями минулого й сучасності. Автором проаналізовано поетові мотиви й образи, а також мовні засоби, що продукуються на реалії сучасного життя.

Ключові слова: рецепція, інвектива, художньо-образні засоби.

Постать Тараса Шевченка — це феномен в українській ментальності, оскільки твори поета не лише виражали думки народу, а й оспівували соціальну й національну свободу, стали проявом демократії в країні, сприяли поширенню освіти й припиненню колоніальної політики поневоленого народу.

Дослідники творчості Тараса Шевченка по-різному визначають його феномен: ідеолог покріпаченого селянства (О. Герцен, О. Дорошкевич), речник української нації (Д. Лихачов, G. Grabowich), засновник і продовжувач української мови (В. Доманицький, С. Єрмоленко, В. Чапленко). Втім у творчості поета залишилося ще багато нерозв'язаних питань, одним з найактуальніших є рецепція його постаті на події, що відбувалися з листопада 2013 до сьогодні на Євромайдані.

Попри пригнічення національної свідомості й свободи, «український Євромайдан вирує! На нашвидкуруч споруджених барикадах, на наметах, на залізних бочках, кучугурах почорнілого снігу, на дерев'яних конструкціях, обплетених колючим дротом, на польових кухнях, на рукавах і спинах протестувальників — повсюди біліють сотні прокламацій, звернень, лозунгів, гасел, епіграм, сатиричних малюнків, гумористичних звернень, віршованих інвектив на адресу влади. А над Майданом видніються півметрові літери поетичного звернення Тараса Шевченка:

*Борітеся — поборете,
Вам Бог помагає!*

Цей заклик — із поеми «Кавказ», у якій поет ще до свого десятирічного заслання в солдати у степи безкраї за Уралом у листопаді 1845 року висловив свій співпереживаючий біль і співчуття народам Кавказу, свою солідарність, закликаючи їх боротися за свою свободу і вірити Божій «силі і духу живому» [6].

Шевченкове слово стало вагомим і авторитетним не лише завдяки його політичній спрямованості, а й тому, що український народ сприймає поета як провісника. М. Богданович так писав про нього: «... Це письменник, якому судилася величезна роль стати

символом культурної цінності цілого народу, уособленням усієї його духовної сутності» [1, с. 283]. «Його система ціннісних орієнтацій для українського народу виявилась актуальною і в наші дні. Шевченко покладав особливі надії на Слово, яке він «уповноважує» на особливу місію творення потужного силового поля духовної взаємодії між поетом і його народом. І це Слово, ці свої думи, «квіти мої, діти» поет виряджає з місією духовного пробудження української людини, бо його слово, його думи наділені енергією націєтворення через розгортання духовної історії України» [6].

Поезії Т. Шевченка «Єретик», «Кавказ», «І мертвим, і живим...» та ін. спрямовані на викривальний пафос і характеристику самодержавно-кріпосницької системи, що досягається завдяки влучності поетичних рядків, точності словоживання й філософської глибини думки. Автор зображує потворність й огидність самодержавства, що знаходить відгук і в сучасних подіях в Україні:

*Кругом неправда і неволя,
Народ замучений мовчить.
І на апостольським престолі
Чернець годований сидить.
Людською кровію шинкує
І рай у найми оддає!* [8, с. 214].

У Шевченка «чернець годований» - це папа римський, який у сучасній рецепції продукується на експрезидента Януковича, що продовжується в поемі «Кавказ»:

*Кати знущуються над нами,
А правда наша п'яна спить* [8, с. 253].

Рядки «Лягло костями. Людей муштрованих чимало» [8, с. 254] є актуальними у наш час і можуть вважатися афористичними. Слова поета «Не вмирає душа наша, Не вмирає воля» [Там само, с. 253] є непереможними. Поет висловлює свій гнів і ненависть до царизму. Втім поет вірив, що правда переможе:

Встане правда! встане воля! [8, с. 253],
«і добро добро восторжествує, і зло ніколи не зможе бути сильніше добра» (Старий Завіт), незважаючи на зовнішні обставини.

Т. Шевченко у зазначених поемах використовує засоби контрасту й антитези:

*І од глибокої тюрми
Та до високого престола –
Усі ми в золоті і голі* [8, с. 254];

політичну метафору:

*Не за Україну,
А за її ката, довелось пролити
Кров добру, а не чорну. Довелось запити
З московської чаші московську отруту!* [Там само, с. 256];

персоніфікацію:

...правда наша п'яна спить... [Там само, с. 253];

повтори:

Нам тільки плакати, плакати, плакати... [Там само].

У проаналізованих творах вбачаємо викривальний характер, чим засуджується уклад, інтервенція, сепаратизм, до чого вдалася Росія у наш час, посягнувши на незалежність і самостійність України. Поет закликає до миру братів-слов'ян:

Схаменіться! будьте люди,

*Бо лихо вам буде...
І навіки прокленетесь
Своїми синами!* [8, с. 259, 260].

Г. Винокур слушно зауважував: «Все те, що в загальній мові, з погляду її системи, є випадковим і частковим, в поетичній мові переходить царину істотного, в царину власне смислових протиставлень» [2, с. 251]. Поетична мова Шевченка засвідчує, що кожне слово має образний контекст. Мова поета не лише проста й прозора, вона проникає у свідомість народу своєю образністю й поетичною майстерністю. Усе це досягається завдяки тому, що «Шевченко віддається сміливим стилістичним експериментам» [7, с. 31].

Художня творчість Т. Шевченка спрямована не лише на реалізацію ідей вічності, що «нема другого Бога, тільки один Бог, що живе високо на небі і вездє духом своим святым» [4, Т. 1, с. 250], а й державницьке життя України. «Всю свою геніальну обдарованість поета, він поклав на ідею відродження української держави, врятування її від конання в звлізних кліщах російського імперіалізму і виведення на широкий простір вічного існування в колі інших вільних слов'янських держав» [3, с. 231], що, на думку Н. Горбача, «можуть люди з месійним покликанням, постаті-провідники» [Там само], до яких разом з Шевченком належали його друзі з Кирило-Мефодіївського товариства М. Костомаров, М. Гулак, В. Білозерський та ін. і які вважали, що саме Тарасові «судилася доля Месії визволення України» [3, с. 232], оскільки «споконвіку в Україні лірник, кобзар користувався особливою пошаною серед народу. Слово кобзаря інформувало, навчало, інтерпретувало історичні події, заклиало до боротьби за народні ідеали і завжди користувалося в народі незаперечним авторитетом» [Там само]. Тому слова поета сповнені болю й гіркоти, які можна продукувати на українців, що хочуть розколоти державу:

*Доборолась Україна
До самого краю.
Гірше ляха свої діти
Її розпинають* [8, с. 262].

Л. Білецький зазначав, що Т. Шевченко своєю патріотичною свідомістю і творчою діяльністю «розпочав колосальне діло, діло, яке під силу тільки генієві, діло цілковитого перетворення українського народу, переродження в кремезну, монолітну Націю, свідому свого завдання, мети і обов'язку» [5, Т. 1, с. 39].

«Ось чому так емоційно чутливо сприймається й сьогодні творчість Тараса Шевченка, так органічно вона живе в етнонаціональному духовному просторі буття українського народу. Саме багато в чому завдяки Шевченкові такі всенародні протестні зрушення, як помаранчева революція та Євромайдан, стали революціями духу. Духу національного, який поривається відродити й утвердити національну і людську гідність громадян України, добитися правди і справедливості ненасильницькими методами. А головне — консолідувати українське суспільство з метою активного державного самоздійснення на засадах нових, праведних законів, соціальної справедливості, рівноправності у відносинах між народами-сусідами, єднання в сім'ї європейських

народів. Саме тому так сьогодні «запитуваний» Тарас Шевченко.

Його ідеї, образи, герої, його ціннісні установки, сама постать Шевченка — поета-пророка володіють потужним національно-смысловим потенціалом» [6], оскільки Кобзар дивним чином передбачив і описав те, що сьогодні відбувається в країні. Визвольні події на Майдані відбувалися під шевченковими гаслами й дозволили сучасним українцям по-новому подивитися на Україну, по-новому його прочитати, по-новому сповідувати Тарасову любов до свого краю.

Отже, творчість Тараса Шевченка осмислюється не лише в уважному прочитанні художнього відтворення, а й у проекції його Слова на сучасне життя. Усе це досягається оригінальним ідіостилем, своєрідним римуванням, глибиною аналогій і асоціацій, зображенням картин журби, смутку, рідної землі, України. Поезія поета сповнена патетики, поліфонічного звучання, філософської думки, драматизму й величезної енергетики. Тут продукуються образи України, Дніпра, степу, неба, національної гідності, свободи, волі, равенства й братства, що увиразнюють символіку творів автора.

Список використаної літератури

1. *Богданович Н.* Избранные произведения / Н. Богданович. — М., 1953.
2. *Винокур Г. О.* Избранные работы по русскому языку / Г. О. Винокур. — М., 1959.
3. *Горбач Н. Я.* Життя та творчість Тараса Шевченка / Назар Горбач. — Львів : Каменяр, 2005. — 304 с.
4. *Кирило-Методіївське товариство* : у 3-х т. — К. : Наукова думка, 1990.
5. *Кобзар*. Видання УВАН в Канаді. Редакція, статті й пояснення Л. Білецького. У 4-х томах. — Вінніпег : Тризуб, 1952-1954.
6. *Микола Жулинський.* Тарас Шевченко та Євромайдан: «За що я Україну люблю?» / Микола Жулинський : [Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://incognita.day.kiev.ua/taras-shevchenko-ta-yevromajdan.html>. — Назва з екрану.
7. *Шевельов Ю.* Вступна стаття до книжки: Потебня Олександр. Мова. Національність. Денаціоналізація / Юрій Шевельов. — Нью-Йорк, 1992.
8. *Шевченко Т.* Кобзар / Тарас Шевченко. — К. : Дніпро, 1970. — 599 с.

RECEPTION TARAS SHEVCHENKO IN CURRENT EVENTS ON MAIDAN

Svitlana FORMANOVA

State establishment the «South-Ukrainian national pedagogical university of the name K. D. Ushinskogo», department of Ukrainian philology, street of Staroportofrankivska, 26, 65001 Odesa, Ukraine, tel.: (048) 718 57 23

The article analyzes the reception of Taras Shevchenko compared with events in modern Ukraine, stressed the relevance of prophecies artist made parallels between the events of the past and present.

The author analyzes the poet motifs and images, and language features that are produced by the realities of modern life.

Keywords: reception, invective, artistic- imaginative means.

РЕЦЕПЦИЯ ТАРАСА ШЕВЧЕНКО В СОВРЕМЕННЫХ СОБЫТИЯХ НА МАЙДАНЕ

Светлана ФОРМАНОВА

Государственное учреждение «Южно-украинский
национальный педагогический университет имени К. Д.
Ушинского», кафедра украинской филологии, улица
Старопортофранковская, 26, 65001 Одесса, Украина,
тел.: (048) 718 57 23

В статье производится рецепция Тараса Шевченко в сравнении с событиями в современной Украине, делается акцент на актуальности пророчеств поэта, проводятся параллели между событиями прошлого и тем, что происходит на современном этапе. Автором осуществлен анализ мотивов и образов поэта, языковых средств, которые продуцируются в реалиях современности.

Ключевые слова: рецепция, инвектива, художественно-образные средства.